

УДК 94:614«1881–1938»

**ВАСИЛЬ ФЛОРОВИЧ СМИРНОВ
(1881–1938 РР.) – ТРАГІЧНА ДОЛЯ
ПОМІЧНИКА НАЧАЛЬНИКА
ХАРКІВСЬКОГО ПОЖЕЖНОГО ТЕХНІКУМУ**

VASILY FLOROVYCH SMIRNOV (1881–1938)
– A TRAGIC FATE OF THE ASSISTANT CHIEF OF THE
KHARKIV FIRE-FIGHTING TECHNICAL SCHOOL

Харламов М. І.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту України (Харків, Україна), e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Kharlamov M. I.

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor, Associate Professor of department of social and humanitarian disciplines of the National university of civil protection of Ukraine (Kharkiv, Ukraine), e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Метою дослідження є розгляд основних відтінків життя Василя Смирнова, одного з професіоналів пожежної справи України, які покращували стан пожежної безпеки на теренах СРСР та УСРР, в останні роки життя брандмейстера м. Харків та помічника начальника Харківського пожежного технікуму з навчальної роботи. Розглядаються невідомі раніше факти арешту та слідчих дій щодо В. Ф. Смирнова. В статті використовуються проблемно-хронологічний, біографічний та історико-системний методи дослідження, що дозволили об'єктивно пійти до аналізу вказаних наукових аспектів. Дані наукова стаття базується на матеріалах маловивчених наукових видань пожежного профілю, а також матеріалах кримінальної справи В. Ф. Смирнова, що знаходиться у Галузевому архіві Служби безпеки України у Харківській області.

Ключові слова: Василь Флорович Смирнов, пожежний технікум, брандмейстер, навчальна програма, пожежні дисципліни, репресії.

The purpose of the study is to consider the main aspects of the life of Vasyl Smirnov, one of the Ukrainian fire specialists who improved the state of fire safety on the territory of the USSR and the Ukrainian SSR, in recent years the life of the fire-master of Kharkiv and the assistant chief of the Kharkiv fire-fighting technical school of educational work. The previously unknown facts of arrest and investigative actions to V. F. Smirnov are considered. The article used problem-chronological, biographical and historical-system research methods, which allowed to objectively approach the analysis of the mentioned scientific aspects. This scientific article is based on materials of little-studied scientific publications of the fire profile, and materials of the criminal case V. F. Smirnov, located in the Sectoral Archive of the Security Service of Ukraine in the Kharkiv region.

Keywords: Vasyl Florovich Smirnov, fire department, fire engineer, curriculum, fire disciplines, repressions.

Слід сказати, що дослідження діяльності репресованих керівників пожежної справи УСРР у міжвоєнний період в Україні є такою науковою тематикою, що майже не розглядалася українськими науковцями. Окрім питання цього напряму у своїй роботі піднімали П. П. Клюс, В. Г. Палюх, В. П. Пустомельник [2], аналіз діяльності деяких українських пожежних фахівців проводився у роботі «Пожарные Харьковщины» [3], там була інформація і про В. Ф. Смирнова. Однак у зазначеніх роботах не було вказано про долю Смирнова після арешту. Нами були знайдені, раніше не доступні, архівні джерела, звідки ми

дізналися про сумну долю Василя Смирнова. Вказана наукова проблематика, на нашу думку, безперечно, має науково актуальній характер, оскільки проливає світло на долю видатного пожежного фахівця України, несправедливо засудженого та репресованого комуністичною владою. Метою даної роботи є розгляд життя та діяльності Василя Флоровича Смирнова, спеціаліста з пожежної справи, помічника начальника з навчальної роботи Ленінградського та Харківського пожежних технікумів.

Василь Флорович Смирнов народився 21 грудня 1881 року у м. Санкт-Петербург у родині титулярного радника Флора Євстаф'євича Смирнова [1, с. 7]. Своє життя він зв'язав з вогнеборчої справою. Закінчив курси пожежних техніків у м. Санкт-Петербург та став працювати брандмайором Петровського пожежного ордену [1, с. 7]. Відзначався високим рівнем підготовки та майстерності на пожежах ще до першої світової війни [3, с. 102].

Діяльність В. Ф. Смирнова в пожежній охороні м. Петроград стає більш помітною після більшовицького перевороту 1917 року. Він приймає активну участь в оргкомітетах з підготовки та проведенню з'їздів Російського пожежного товариства, а на 8 з'їзді обирається членом президії. Пожежну справи Смирнов суміщає з суспільною діяльністю. Він активно бере участь у складі виставкового бюро, що було створене при міському пожежному відділі, за що 12 листопада 1920 року був відмічений подякою у наказі завідувача пожежним відділом В. Сектащева [3, с. 103].

Смирнов добивався від пожежних частин та міської влади переведення пожежного обозу з кінної тяги на автомобільну. У 1923 році лише 5 пожежних команд Петрограда мали пожежні автомобілі, а у січні 1924 року за сприяння Василя Флоровича було придбано ще 15 вантажних автомобілів марки «Паккард» та 5 машин марки «Федераль», що були переобладнані у автонасоси та автогазолінійки, були придбані три автодрабини «Магірус». Пожежний реманент, який залишався не потрібним (кінно-бочкові ходи, парові труби тощо) було перевезено на «Базу запасних пожежних ходів» [3, с. 106].

Велику увагу В. Ф. Смирнов приділяв пожежно-профілактичній роботі. Своїм наказом від 25 серпня 1922 року усі пожежні працівники Петрограду мали активно займатися профілактикою пожеж у себе в районах. Для цього їм надсилалися вказівки, інструкції, посібники та інші потрібні матеріали. За свою роботу Смирнов та пожежні північної столиці СРСР Постановою Колегії НКВС РРФСР від 4 червня 1923 року були занесені на Дошку Пошани, як краща пожежна команда «За проявленные всеми ее служащими и рабочими величайшие усилия и напряжения не только в имуществе и боеспособности команды в тяжелые годы начала строительства первой в мире РСФСР, но и к улучшению технических средств, так и боевых качеств всего состава команды на охрану города Петрограда от пожаров» [3, с. 106].

В середині 1920–х років Василь Смирнов переходить на роботу помічником начальника Петроградського пожежного технікуму з навчальної роботи. На цій посаді він пропрацював до 1935 року, коли згідно розпорядження Відділу пожежної охорони Харківського обласного управління НКВС наказом №64 від 22 липня 1935 року Василь Фролович Смирнов був призначений на посаду помічника начальника Харківського пожежного технікуму з навчальної роботи [2, с. 13].

Як зазначав Євген Пилипович Беспалов, один з курсантів, а згодом викладачів Харківського пожежного технікуму у 1930–х роках – «...З приходом на посаду начальника учбового відділу В. Ф. Смирнова стан організації навчального процесу стан змінюватися. У більшій мірі стала приділятися увага вивченням спеціальних пожежних предметів в технікумі. Сам Василь Флорович став викладати пожежну профілактику та пожежну тактику у ряді навчальних груп. Ми одразу відчули та впевнилися у його відмінних та теоретичних знаннях предметів, вмінні навчати, великому досвіді практичної, організаторської та керівної роботи у пожежній охороні» [3, с. 108].

Смирнов багато уваги приділяв підготовці та проведенню практичний занять, особливо на об'єктах міста Харків. Він заздалегідь готовував завдання для підготовки студентів, щоб вони проробляли не тільки теоретичний матеріал з предмету, але й зі суміжних дисциплін. Серйозна увага приділялася розробці планів та методичних рекомендацій для проведення лекцій. Він особисто розглядав та затверджував методичні документи для проведення кожного заняття викладачами технікуму, корегував їх та проводив методичні інструктажі.

За його часів перебування на посаді начальника навчальної частини переоблаштовувалися та вдосконалювалися лабораторії фізики та зв'язку, кабінети пожежної профілактики, тактики пожежогасіння, пожежного озброєння тощо. Помічником начальника Харківського пожежного технікуму з навчальної роботи В. Ф. Смирнов працював близько двох років. Наказом НКВС СРСР №1870 по особовому складу від 7 листопада 1937 року його було звільнено з посади [3, с. 112].

У страшні часи репресій Василь Фролович Смирнов був заарештований НКВС УССР. В ході розгляду його справи йому незаконно інкримінували зв'язок з іноземною розвідкою. Його було засуджено за статтею 54–6 УК УРСР. У вироку В. Ф. Смирнову було написано наступне – «...слідством було встановлено, що колишній помічник начальника Харківського пожежного технікуму Смирнов Василь Флорович у 1925 році був завербований для проведення шпигунської роботи естонською військовою розвідкою, її агентом – директором Ревельської музикальної консерваторії Яном Денисовичем Тамм. ... Смирнов у 1923 році зблишився зі своїм родичем Я. Д. Таммом агентом естонської розвідки, а згодом у 1925 році при зустрічі з ним у Ленінграді, дав згоду на проведення шпигунської роботи на

користь, збирати та передавати відомості про промислові та військові об'єкти Ленінграду. На основі вищевикладеного, Смирнов Василь Флорович 1881 року народження, росіянин, громадянин СРСР, безпартійний, з середньою освітою, що судився у 1924 році по 114 статті, до арешту займав посаду помічника начальника навчального відділу Харківського пожежного технікуму НКВС – звинувачується у тому, що був завербований агентом естонської розвідки для проведення шпигунської роботи» [1, с. 23].

Рішенням Народного комісару внутрішніх справ СРСР Єжова та Генерального прокурора СРСР Вишинського від 30.12.1937 року Смирнова Василя Флоровича було засуджено на смерть [1, с. 25]. Двадцять другого січня 1938 року у м. Харкові його було розстріляно про, що було складено відповідний акт [1, с. 26]. У 1989 році його було посмертно реабілітовано рішенням Військового прокурора київського військового округу генерал-майора юстиції А. И. Фролова [1, с. 30].

За своє життя Василь Флорович Смирнов відзначався принциповістю та високим рівнем підготовки у пожежній справі. Він показав себе з найкращого боку на посадах керівника пожежної охорони у Санкт-Петербурзі (Петрограді), помічника начальника Ленінградського та Харківського пожежного технікумів з навчальної роботи. Однак жорстока машина тоталітарного ладу СРСР знищувала підозрілих для неї осіб, а також професіоналів своєї справи у той час. Справа істориків є у відновленні історичної правди, у поверненні з забуття імен жертв сталінських репресій. У подальших наукових розвідках можливий аналіз життя та діяльності Миколи Васильовича Михайлова – начальника пожежної охорони м. Харків у 1920–х – 1930–х роках.

Список використаних джерел

1. ‘Галузевий Державний архів Служби безпеки України у Харківській області’, Фонд основний, Спр.030151 (Кримінальна справа Смирнова В. F.), 30 арк.

2. Клюс, ПП., Палюх, ВГ., Пустомельник, ВП., 1998. ‘Кузнец агнеборцев: Очерк истории Харьковского института противопожарной безопасности. К 70-летию со дня основания’, Харьков: *Folio*, 272 с.

3. Клюс, ПП., Палюх, ВГ., 2006. ‘Пожарные Харьковщины (очники, посвященные 350-летию г. Харькова)’, Харьков, 332 с.

References

1. ‘Galuzevyj Derzhavnyj arhiv Sluzhby bezpeki Ukrayini u Harkiv's'kij oblasti’ (Branch State Archive of the Security Service of Ukraine in the Kharkiv region), Fond osnovnyj, Spr.030151 (Kryminal'na sprava Smirnova V. F.), 30 ark.

2. Kljus, PP., Paljuh, VG., Pustomel'nik, VP., 1998. ‘Kuzneca ogneborcov: Ocherk istorii Har'kovskogo instituta protivopozharnoj bezopasnosti. K 70-letiju so dnja osnovanija (Blacksmith firefighters: Essay on the history of the Kharkov Institute of Fire Safety. To the 70th anniversary of the founding)’, Har'kov: *Folio*, 272 s.

3. Kljus, PP., Paljuh, VG., 2006. ‘Pozharnye Har'kovshhiny (ochniki, posvjashhennye 350-letiju g. Har'kova) (Firefighters of Kharkov region (full-time students, dedicated to the 350th anniversary of Kharkov))’, Har'kov, 332 s.

* * *